

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Kiskorú tanúk kihallgatásának taktikái

Szerző:

dr. Becse Zsuzsanna

Miskolc, 2017.

Bevezető gondolatok

Hogy a XIX. században hogyan viszonyultak a kiskorú sértettekhez, jól jellemzi a következő idézet:

„ ... az Egyesült Államokban előbb alakult meg az Állatvédő Liga, mint a gyermekek védelmét szolgáló szervezet. New York-ban 1874-ben egy egyházi dolgozó észlelte, hogy a kiskorú Mary Ellet szülei rendszeresen és súlyosan bántalmazzák. A gyermekkel szembeni kegyetlen bánásmód miatt - egyéb fórum híján - a dolgozó az Állatvédelmi Ligához fordult, hivatkozva arra, hogy a gyermekkel a szülei úgy bának, mint egy állattal, ezért az Állatvédő Liga lépjen fel az érdekében. Ez meg is történt, és a gyermeket sikerült kiragadni környezetéből. S egy évvel később megalakult a Gyermekvédelmi Liga is ...”¹

Majd nagyjából száz évvel később megszületett az ENSZ Gyermek Jogairól szóló New York-i Egyezménye (Gyermekjogi Egyezmény), amely Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel került kihirdetésre. Preambulumában rögzíti, hogy „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.”²

Az Egyezmény 3. cikk 1. szerint a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban. A 12. cikkben pedig előírja annak követelményét, hogy az ítélőképesége birtokában levő gyermek az őt érintő eljárásban, minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, azt pedig az eljáró hatóság a gyermek érettségi fokára, korára figyelemmel kellő mértékben figyelembe vegye. Ebből a célból lehetőséget kell biztosítani a gyermek számára arra, hogy bármely bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, akár közvetlenül, akár képviselője útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási rendelkezéseknek megfelelően meghallgassák.³

¹ *Bogár-Maritán-Vaskuti*: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban KJK-Kerszöv. Budapest.2005.18.

² 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20 - án kelt Egyezmény kihirdetéséről

³ Ld.2.jegyzet.

Valljuk be döbbenetes a különbség. Míg az első esetben a gyermeki jogok teljes hiányával, azok két lábbal történő eltiprásával találkozunk, addig a második esetben a Gyermekjogi Egyezmény egyik fő alapelve a gyermekek legfőbb érdeke, a „the child’s best interest” hatja át az Egyezményt és a részes államok gyakorlatát.

Mégis időről időre - fogalmazói létem büntetőjogi gyakorlata és most a szakjogász kurzus során is - felmerült bennem a kérdés, hogy a gyermekek jogait védő nemzetközi egyezmények, irányelvek létrejöttével valóban garantálva vannak - e „a gyermek legfőbb érdekei” a büntetőeljárás során, és ezek maradéktalanul érvényesülnek - e a gyakorlatban.

A gyermekek, ahogyan azt tapasztaljuk nemcsak különböző bűncselekmények sértettjeivé, de ennek következtében büntetőeljárások részeseivé is válnak, amely komoly traumaként nehezedik rájuk. Ezekben a büntetőeljárásokban komoly ellentét feszül a tényállás tisztázásának szükségessége és a kiskorú sértett védelem iránti igénye között. Különösen problémás és szívszorító az a helyzet, amikor a kiskorú a saját szülőjével kerül szembe az eljárás során, és saját szülőjére nézve kellene terhelő vallomást tennie. E konfliktus csak egy valóban gyermekközpontúan működő igazságszolgáltatási rendszeren belül oldható fel, ahol a gyermekek kihallgatását megfelelően képzett, szakmai kompetenciákkal bíró, empátikus szakemberek végzik.⁴

Szakedolgozatomban arra vállalkozom, hogy előbb áttekintem a gyermekek fejlődéslélektanát, mint mindennek az alapját, majd a hatályos ide vonatkozó büntető eljárásjogi szabályozás rögzítését követően, a rendelkezésre álló szakirodalom segítségével összegyűjtöm, hogy a kiskorú tanúk kihallgatása során milyen kihallgatási technikáknak, módszereknek kellene érvényesülnie a gyakorlatban, milyen hibákat kellene kiküszöbölni és hogyan lehetne javítani a jelenlegi helyzeten.

⁴ Kerecsi Klára: A védtelen gyermek. Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet Tudományos Kiadványa. 173.

I. fejezet

Fejlődéslélektan

„A gyermekkor a látványos és jelentős változások korszaka. Az életkor normális fejlődés esetén általános fejlettséget is kifejez. A fejlődésben egy-egy életkornak különös jelentősége van. Ezek a fontos életkorok jelzik azokat a pontokat, ahol a mennyiségi változások minőségi változásokba csapnak át. A gyermeki fejlődés a folytonosság ellenére bizonyos szakaszosságot mutat. Egy-egy életszakasz olyan periódus, mely során a gyermekek nagyjából egységes testi, lelki tulajdonságokkal rendelkeznek. Az egyes életszakaszok nem különülnek el határozottan. A fejlődés tempóját azonban egyéni eltérések erősen befolyásolják. Az életszakaszok törvényszerűen követik egymást, nem elszigeteltek egymástól. Minden gyermek átmegy minden életszakaszon.”⁵

Ahhoz, hogy a kiskorú tanúk kihallgatási taktikájával foglalkozhassunk, tisztában kell lennünk a különböző fejlődési szakaszok sajátosságaival, hiszen a kihallgatás kapcsán csak így ítélni tudjuk meg érdemben, hogy egy gyermek számára mi szükséges ahhoz, hogy megnyíljon, hogy valóban megértette-e a neki feltett kérdéseinket, van-e olyan szellemi színvonalon, hogy válaszoljon rá, nem várunk - e el esetleg tőle olyasmit, amire életkoránál fogva képtelen. Ezért dolgozatomban első fejezetemben sorra veszem az egyes fejlődési állomásokat.

Kora gyermekkor⁶

A kétéves gyermekek többsége jó megfigyelő, sokszor olyan részleteket lát meg, amit a legtöbb felnőtt észre sem vesz. Az ismerős dolgok nevét tudják, és értelemszerűen használják is. Beszédükre jellemző a halandzsázás. Rengeteg szót ismernek már, de egymás mellé még nehezen rakják őket, ezért az egyes szavak közé félig kimondott szavakat, szótagokat illesztnek, és hogy biztosan jól megértsük őket mutogatással kísérik mondanivalójukat. Már sok mindent tudnak a

⁵ Szökéné Halász Éva: Pszichológiai és pedagógiai ismeretek 2010. 10. http://humantizsk.hu/modularis_jegyzetek/6_1_szokene.pdf (2017.04.04.)

⁶ http://www.csaladinet.hu/hirek/gyerekneveles/gyerekek_fejlodese/19326/gyermeink_fejlodese alapján (2017.03.26.)

világról, de ismereteik hiányosak, az okokat, az összefüggéseket még nem ismerik. Valóságérzetük még nem elég erős ahhoz, hogy biztosan ítéljenek, és kizárjanak bizonyos jelenségeket a való világból. Hiányzó tudásukat a képzeletükkel pótolják. Hajlamosak arra, hogy a tárgyakat élőlénynek tekintsék. Ha jól megfigyeljük, a gyermekek játékkal elmesélik mitől félnek, mitől szoronganak, vagy egyszerűen csak mi foglalkoztatja őket. Kezdi érdekelni őket, hogy mi hogyan működik, és ezért gyakran kérdezik, hogy „miért”. A kérdések és kapott válaszok miatt folyamatosan bővül szókincsük, és az egyszerűbb mondatalkotás már egyre inkább nem probléma számukra, de a ragokat, az igeidőket nem megfelelően használják. Nem is nagyon képesek még felfogni a történések egymást követő sorrendjét. Számukra tulajdonképpen csak a most létezik, ugyanis nincs időérzésük. Mindent azonnal akarnak csinálni. Nagyon ragaszkodnak a szokásaikhoz, ugyanis ezek megszokott ismétlődése állandóságot, biztonságot ad nekik. Két és fél évesen már keresik a hasonló korú gyermekek társaságát, szerepjátékokat játszanak. Lassan megtanulják magukat beleképzelni mások helyzetébe, kifejezik szeretetüket, sajnálatukat, együttérzésüket. Jók akarnak lenni, hogy rászolgáljanak szeretetünkre.⁷

Hároméves korra tehető a gondolkodás intenzív fejlődése, ugyanis ekkora a gyermekek általában már összetett mondatokban beszélnek, ezen a fejlettségi szinten válik lehetővé az összefüggő gondolkodás. Szívesen emlékeznek vissza közös élményekre. Egyre jobban megértik, ami körülöttük történik. Nem csak érzelmeiket, hanem meglévő ismereteiket is játékban jelenítik meg. Előbb aprólékosan megfigyelik, majd eljátsszák a történéseket. Ebben az utánzásban tanulják meg és rendszerezik mindazt, amit a világról tudnak. Egyre barátkozóbbak, és szívesen játszanak más gyermekekkel, megtanulják, hogy mi az övéké és mi a másé. Fokozatosan megtanulják elfogadni azokat a dolgokat, amin nem tudnak változtatni. Önkontrolljuk még mindig külső tényezőktől, szidásunktól és dicséretünktől függ, ezért lelkiismeretről még nem beszélhetünk.⁸

A 4-5 éves gyermekek sok szempontból önállóak, hiszen egyedül esznek, isznak, fogat mosnak, törölköznek, elővesznek és elraknak játékokat. Meg tudnak tanulni táncolni, úszni, síelni. Felnőttesebbek, de még nem mindig látják előre tetteik lehetséges következményét. Rajzaik már

⁷ L.d. 6. jegyzet

⁸ L.d. 6. jegyzet

kifejezőbbek, az ember rajzokon jóllehet egyes testrészek még hiányoznak, de a meglévők már a helyükön vannak. Sőt egyre több minden megjelenik rajta pl. térd, nyak, haj. Az újabb részletek eleinte nagyok és a számuk sem mindig helyes pl. lehet, hogy egy embernek három hatalmas ujjat rajzolnak. Számolnak, és kezdik megérteni a számok jelentését. Egyre hosszabb az emlékezetük. Játékaik összetettebbek és fantáziadúsabbak, de csak egyszerűbb szerepeket tudnak alakítani. Követik az utasításokat. Nem képesek még a szerepeket és a valóságot könnyedén változtatni. Megértik, hogy mások gondolatai, érzései és élményei különböznek az övéiktől, és igyekeznek ezeket számításba venni társas kapcsolataikban. Elmesélik, elmagyarázzák a megtörtént eseményeket. Elmondják, hogy mit gondolnak, mit éreznek. Egyre bonyolultabb szabályokat is megértenek, és többnyire tiszteletben tartják azokat. Folyékonyan beszélnek, érvelnek, kérdeznek, értik a válaszokat, magyarázat útján képesek tanulni. Képesek múltbeli dolgokról beszélni, képesek azokat felidézni, és ehhez nincs szükségük külső tárgyakra. Még mindig szeretnek a szülők, a felnőttek kedvére tenni, és nem szeretik, ha a felnőttek valamiért megszidják őket. Emiatt időnként hazudnak, mert rájönnek, hogy a felnőttek nem mindent látnak.⁹

Kisiskoláskor: (6/7-10 éves kor)¹⁰

Ez az időszak az óvodáskortól a pubertáskor kezdetéig tart. Ezt az átmeneti szakaszt a fejlődést tekintve kritikus szakasznak tekinthetjük, mivel olyan alapvető változások - gondoljunk csak az iskolakezdésre - időszaka ez, melyek új, addig nem létező problémák (játék helyett tanulás) forrásai lehetnek.¹¹

A kisiskolások figyelmét sok minden befolyásolja, így főként a gyerekek idegrendszeri alkata, vérmérsékleti típusa, érzelmi fejlettsége, a figyelem tárgya. A kisiskolások akár órákig is képesek odafigyelni játékaikra, ténykedésükre, ha az az érdeklődési területükbe illik. De alapvetően, pl. iskolában, vagy olyan dolgokra, ami nem feltétlenül érdekli őket, még rövid ideig tudnak csak koncentrálni, figyelmük ingadozik. Az 5-7 éves gyerekek kb. 15 percig, a 7-10 éves tanulók kb. 20

⁹ L.d. 6. jegyzet.

¹⁰ Ez a rész Telegdy Enikő: Fejlődéslelektan. Kézdivásárhely, 2010.12- 24. alapján íródott www.bodpeterk.ro/konyvtar/konyvtar20092010/SEM2/TAV1/Fejlodeslelektan.doc (2017.04.11.) ¹¹ L.d. 10. jegyzet.

percig képesek egyfolytában figyelni. Ezért érdemes egy-egy szakasz után pihenőt beiktatni, hogy ismét koncentrálni tudjanak.¹¹

Általában a kisiskolásokat a következő témák érdeklik: barkácsolás, építőjátékok, rajz, ének, szívesen gyűjtenek különböző dolgokat, mint köveket, matricákat, kagylókat, szalvétákat stb. Érdekli őket a természet világa, benne különösen az állatok. Érdeklik őket a könyvek. Az olvasás elsajátításával jelentősen gazdagabbá válik a gyerekek szókincse, egyúttal gyarapodnak ismereteik a világról és gazdagodik a gondolkodásuk. A passzív szókincs kisiskoláskorban is jóval nagyobb az aktívénál. Napjainkban talán mindennél jobban érdeklik őket a technikai eszközök, amelyek információt adnak a világról: okostelefon, televízió, számítógép és az internet. „Iskolába lépéskor a gyerekek képzetei zavarosak, elmosódottak, rendszertelenek. A tanulás hatására lényeges változásokon mennek át : képzeteik tartalma gazdagodik, változatosabbakká válnak, létrejöttük és működésük javul. A meglévő képzetek szándékos felidézése és használata is lehetővé válik rajzaikban, elbeszéléseikben.” Az időészlelés kisiskoláskorban még nem tökéletesen fejlett. Ezt is a konkrétság jellemzi pl. a reggel a felkeléshez, a dél az ebédhez, az este a lefekvéshez társul. A tegnap, a holnap, a történelmi múlt nehezen kialakuló fogalmak, ezeket csak a kisiskoláskor végére sajátítják el biztonságosan a gyerekek. A beszédfejlődésben minőségi változás következik be ebben a korban. Kialakul az összefüggő, mindenki számára érthető, logikai összefüggésekben való beszéd, amely eleinte látszólagos visszafejlődésben - szavakat, kifejezéseket kereső, akadozó beszéd - jelentkezik. Ennek az a magyarázata, hogy az óvodás szabad, kötetlen beszéde után a kisiskolás számára kezdetben nehéz a beszéd tartalmára és formájára is odafigyelni, emiatt gátlásossá válhat. Jóllehet sokkal jobban ragaszkodnak a valósághoz, mint óvodáskorban, de még mindig nagyobb szerepe van a fantáziának, mint a felnőttek életében. A gyermekek képzeletét a feltűnő élénkség, merész csapongás, a képek áradása jellemzi. A fantáziahazugságok is teret nyernek, melyek lényege az, hogy a gyerek érzelmeitől, vágyaitól, indulataitól hajtva, azaz nem szándékosan, de kiegészíti ezekkel a valóságról szerzett ismereteit.¹²

„A kisiskolás emlékezetét szükségletei, érdekei, érzelmei határozzák meg. Azokra a tárgyakra, jelenségekre, benyomásokra emlékszik jobban, amelyek érdeklődésével, szükségleteivel, érzelmeivel kapcsolatosak. Emlékezetük egyre logikusabbá válik, 8 éves kortól a logikus emlékezés

¹¹ L.d. 10.jegyzet.

¹² L.d. 10. jegyzet.

túlhaladja a mechanikus emlékezést. A kisiskoláskortól számítható az ember emlékezetének folytonossága, ettől kezdve vannak összefüggő emlékeink. A kisiskolás emlékezetét, észlelését szemléletes képek uralják, amelyet gyakran heves kézmozdulatokkal igyekeznek előadni.”¹³

Iskoláskorba lépve a gyermekek gondolkodása minőségi változáson megy keresztül. Azt tartják igaznak, amit érzékelnek, és megfigyeléseik gyakran nem logikusak. Még mindig azt hiszik, hogy ha egy alacsony, széles pohárból áttöltjük a vizet egy hosszú, vékony pohárba, abban több lesz a folyadék. „Képesé válnak arra, hogy tapasztalati úton érzékelve a tárgyakat, azokkal manipulálva összehasonlítást végezzenek; különbségeket állapítsanak meg; felismerjék, hogy az egyes tárgyaknak vannak állandó és változó tulajdonságai. Az a képesség azonban csak nagyon lassan alakul, hogy a gyerekek egyidejűleg több szempontból tudják megítélni a tárgyakat. Például az önálló közlekedés az első osztályos gyerekek számára igen komoly feladat, mert nem tudják megbízhatóan megítélni az egyidejűleg ható ingereket. Jellemzővé válik a decentrálás; amikor a gyermekek nézőpontot váltanak, eddigi szemléletmódjukról mintegy „átugranak” egy másikra. Olyan ez, mintha egy fát nézve hirtelen átmennének annak másik oldalára. Így mást látnak, bár mégis ugyanazt a fát szemlélik. Csökken a gyerekek egocentrikus gondolkodása; így lesznek képesek mások számára érthető módon beszélni olyan tárgyról, ami nincs jelen. Ugyanakkor kezdik érteni a szabályokat, azok logikáját és szükségességét, és igyekeznek ezeket betartani. Kezdenek ráébredni arra, hogy mások milyenek látják őket. Ebben a fejlődési fázisban óriási jelentősége van annak, miképp indul el a gyermekek iskolai pályafutása, milyen képük van önmagukról. A kedvezőtlen hátrányosan befolyásolja, a pozitív segíti iskolai teljesítményüket”.¹⁴

Kiskamasz (prepubertás) : 11-13 év körül¹⁵

Ez a kor a gyermek és a serdülőkor közötti átmenet. A testi érés üteme felgyorsul, azonban a lelki érés késésben van. A család és a szülők háttérbe szorulnak a kortársakhoz képest. Nyitottá válnak a világra, szinte beszippantják annak minden rezdülését, és ezzel egyidejűleg befelé is fordulnak,

¹³ Ld. 10. jegyzet

¹⁴ <http://ofi.hu/tudastar/jovo-eloszobaja/biologiai-kognitiv> (2017.03.30.)

¹⁵ Ez a rész *Antalfai Márta*: A konfirmandus (koraserdülő) korosztály személyiségfejlődésének jellemzői alapján készült http://www.antalfaimarta.hu/konferencia/konfirmandus%20korosztaly_2012.pdf (2017.03.30.)

megismerik saját lelki életük új mélységeit. Gyakran olyan triviálisnak tűnő nehézségeik adódnak, mint pl. a köszönés, ami egy korábbi életszakaszban már jól ment, most mégis nehézségekbe ütközik. Gondolkodásuk kezd felnőttessé válni, azonban megélenkül képzeletviláguk is. A meséből már kezdenek kinőni, és inkább a valódi történetek, filmek érdeklik őket. Továbbra is szívesen rajzolnak, festenek, gyűjtenek, szívesen írnak naplót és rajonganak focicsapatokért, zenekarokért. Ezen gyermekek látóköre sokkal szélesebb, új szemszögből látják a világot. Rádöbbennek, hogy a szülők, a tanárok is „csak” emberek és vannak hibáik, de véleményük továbbra is nagy hatással vannak rájuk, még ha ezt titkolják is. ¹⁶

Kamaszkor (pubertás): 14-18 év körül¹⁷

A szülőktől való relatív függetlenedés és a családon kívüli kapcsolatok kibontakozásának korszaka ez.

Keating, Moshman a serdülőkori gondolkodás jellemzői kapcsán kiemeli, hogy megjelenik a lehetőségekről, alternatívákról való gondolkodás, a tervezés és előregondolás, hipotézisek használata a gondolkodásban, a megszokás határait meghaladó gondolkodás, illetve új témákról, mint pl. vallás, élet nagy kérdéseiről való gondolkodás. A serdülők képesek arra, hogy mások szemüvegén keresztül, mintegy kívülről szemléljék magukat. A serdülők önismerete, ugyanígy emberismerete naiv, ugyanis nem veszik számításba, hogy minden és mindenki fejlődik, változik. ¹⁹

Rendkívül fontos számukra a kortárs csoport véleménye, a velük való azonosulás, amely lehet negatív is, ha deviáns magatartás, viselkedés felé húzzák az egyént. Ez az igazi barátságok kialakulásának időszaka. Érzelmek labilisak, gyakran érzik úgy, hogy kicsúszik azok irányítása a kezükből. Az érzékszerveik érzékenysége eléri a maximumot, megfigyeléseikben a lényeg megragadására képesek ugyan, de ez nem mindig sikerül, mert sokszor túl nagy jelentőséget tulajdonítanak az első benyomásnak. Gondolataik logikusak, emlékezetük előhívására saját szavaikkal, lényeglátóan

¹⁶ Ld. 16. jegyzet.

¹⁷ Ez a rész <http://www.eduline.hu/segedanyagtalalatok/letolt/2305> (2017.04.11.) segítségével készült ¹⁹ *Estefánné Varga Magdolna - Hatvani Andrea - Taskó Tünde: A tanári tevékenység pszichológiai alapjai. Eger, Líceum Kiadó, 2015. 188-203.*

képesek.¹⁸ Képesek összetett információkat befogadni. Képesek a valóságtól elvonatkoztatni. Fejlődik a problémamegoldó képességük. Ismeretanyaguk jelentősen bővül.

II. fejezet

Kiskorúak tanúkenti kihallgatásának Be. - ben rögzített speciális szabályai

Mindenekelőtt a kiskorú, a gyermekkorú és a fiatalkorú fogalmát kell tisztáznunk, ugyanis ezeket a fogalmakat mind a szakirodalom, mind pedig a bírói gyakorlat olykor a Btk., a Be. egyébként egzakt rendelkezéseitől eltérően használja.

A szakirodalomban, kommentárokból gyakran találunk „gyermekkorú tanú” vagy „fiatalkorú tanú” kifejezéseket, annak ellenére, hogy a Be. és a Btk. szerint a tanú lehet kiskorú, ezen belül lehet 14. életévét betöltött vagy be nem töltött. Pontosán: a Be. életkorral kapcsolatos rendelkezései következtetéseket, és a Btk.-val összhangban 3 csoportba sorolhatóak:

- a terhelt vonatkozásában használja a gyermekkor és fiatalkor fogalmakat
- a résztvevők vonatkozásában kiskorúról és nagykorúról beszél, illetve
- beszél még egyes konkrét életkorokról.¹⁹

Tehát szűk értelemben **gyermekkorún** a 14. életévét be nem töltött elkövetőt, terheltet, **fiatalkorú** alatt a 12. életévét betöltött, de 18. életévét be nem töltött terheltet, míg **kiskorú** alatt a 18. életévét be nem töltött „nem terhelt” személyt kell értenünk.

A fentiek ismeretében akkor tehát tekintsük át a 14. életévüket be nem töltött és betöltött kiskorúak tanúkenti kihallgatásának Be-be rögzített speciális szabályait.

¹⁸ http://www.nyf.hu/others/docs/pszicho/fltan_09.ppt (2017.03.30.)

¹⁹ *Herke Csongor*: Lehet-e a tanú gyermekkorú vagy fiatalkorú In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécs, PTE ÁJK, 2011. 281-292.

14. életévüket be nem töltött személy tanúkénti kihallgatása

A Be. a tanúskodás feltételeként nem határoz meg sem konkrét alsó, sem konkrét felső életkort, ebből következően elvileg már a kisgyermek is kihallgatható tanúként.

Azonban ez utóbbi kapcsán feltételül szabja a törvény, hogy a tanú a vallomástételhez szükséges szellemi adottságok és képességek birtokában legyen, és vallomása más bizonyítási eszközzel ne legyen pótolható.²⁰

A Be. 86. § (1) bekezdése szerint a tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható.²¹

Ebből következően a 14. életévét meg nem haladott kiskorú tanúkenti kihallgatását kivételként szabályozza a törvény. Ennek érthető magyarázata abban áll, hogy a gyermek, aki a bűncselekmény kapcsán amúgy is átélt egy traumát, a kihallgatások során ne kelljen azt újból és újból átélnie, ugyanis ez az ő személyiségfejlődését tekintve aránytalanul nagyobb kárt okozhat, mint vallomásának mellőzése, esetleg más bizonyítékkal való pótlása. Ha a bíróság úgy dönt, hogy mellőzi a gyermekkorú tanúkenti kihallgatását az előbbiekre tekintettel, akkor a gyermekkorú nyomozás során tett vallomásának felolvasására sem kerülhet sor. (BH 1992.451.) Azonban vallomása pótolható például az öt meghallgató pszichológus szakértő tárgyaláson tanúként történő meghallgatása révén, melynek során ismerteti, hogy a gyermek miket közölt vizsgálata során.

Kihallgatásuk során nagy körültekintéssel, a 14. életévét be nem töltött tanúk lehetőség szerinti kíméletével, az ő érdekeik szem előtt tartásával kell eljárni. Így mind a nyomozó hatóság, mind a nyomozási bíró előtti kihallgatásuk - amennyiben erre lehetőség van - gyermekmeghallgató szobában kellene, hogy történjen, amely életkori sajátosságaiknak megfelelő, barátságos berendezésével, játékokkal, mégis a szükséges technikai eszközökkel felszerelve biztosítja a lelki és fizikai nyugalmut. Ezáltal a kihallgatásnak inkább beszélgetés jellegű kölcsönözve. Ilyen feltételek között a kiskorú várhatóan jobban megnyílik, és több információt szolgáltat az általa

²⁰ Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban. Budapest, Complex Kiadó Kft., 2009. 56.

²¹ Be.86.§ (1) bekezdés 24 Varga Zoltán: i.m. 56.

átéltekről, látottakról. A diktafon vagy video rögzítés előnye, hogy a gépelési szünetekkel nem törik meg a kialakított léggör.

68/2008. BK vélemény²²

A 14. életévét be nem töltött személy tanúként kihallgatására a 68/2008. BK véleményben foglaltak szerint lehetőség van **a nyomozási szakban a nyomozó hatóság által:**

Akkor amikor a tanú „vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható / (Be.86.§ (1) bekezdés/ és az ügyész a tanú nyomozási bíró általi kihallgatására még nem tett indítványt, vagy tett, de azt a nyomozási bíró elutasította. Ha az ügyész a nyomozási bíró általi kihallgatásra indítványt tett, akkor annak elbírálásáig, illetve a kihallgatás megtörténtét követően a nyomozó hatóság az ilyen személyt már tanúként nem idézheti, nem hallgathatja ki.”²³

A 14. életévét be nem töltött személy tanúkénti kihallgatása nyomozási szakban **nyomozási bíró** által:

A Be.207.§ (4) bekezdése alapján a nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja 14. életévét be nem töltött tanút, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná.

Az indítvány kapcsán a nyomozási bírónak, mint általános feltételt, azt kell vizsgálnia, hogy a tanúként kihallgatandó személy az ülés időpontjában a14. életévét betölti-e. Ha igen, akkor az ügyészi indítvány elutasítható. Ha nem, akkor a nyomozási bíró az ügyészi indítványt a különös feltétel hiánya - vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható - miatt nem utasíthatja el, ugyanis azzal a meglévő bizonyítékok mérlegelésébe bocsátkozna.

A14. életévét be nem töltött személy kihallgatása a **bírósági szakban kiküldött vagy megkeresett bíró által illetve perbíróság által zártcélú távközlő hálózat útján:**

²² Ez a rész a 14. életévét be nem töltött személy tanúkénti kihallgatásának törvényi lehetőségéről szóló 68/2008. BK vélemény szerkezetét követve készült

²³ Be.207.§ (4) bekezdés

A Be. 280. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy ha a tanú a tizennegyedik életévét nem töltötte be, és a nyomozás során a bíróság kihallgatta [207. § (4) bek.], a tárgyalásra nem idézhető. A (2) bekezdés szerint a tárgyalás időpontjában tizennegyedik életévét be nem töltött személyt, akit a nyomozás során a bíróság tanúként nem hallgatott ki, de tanúkénti kihallgatása szükségessé vált, kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján kell kihallgatni.²⁴

A Be. függetlenül attól, hogy a nyomozási bíró kihallgatta vagy sem, biztosítja a 14. életévét be nem töltött személy bírósági szakban való kihallgatásának lehetőségét, de nem a tárgyaláson, hanem kiküldött vagy megkeresett bíró, illetve zártcélú távközlő hálózat útján. Ez azt is jelenti, hogy azt a 14. életévét be nem töltött személyt sem lehet a tárgyalásra idézni, akit a nyomozás során csak a nyomozó hatóság hallgatott ki tanúként és azt sem, akinek a kihallgatására egyáltalán nem került sor.

A 14. életévét be nem töltött személy tanúkénti kihallgatásának menete:

A Be. 85. § (1) bekezdését rájuk is alkalmazni kell, azaz egyenként kell őket kihallgatni.²⁵

A Be. 85. § (2) bekezdése szerint a kihallgatás kezdetén meg kell kérdezni a tanútól a nevét, a születési idejét és helyét, anyja nevét, a lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, az értesítési címét, a foglalkozását, a személyazonosító okmánya számát, valamint azt, hogy a terhelttel vagy a sértettel rokoni viszonyban van-e, vagy az ügyben más okból érdekelt vagy elfogult-e. Ezekre a kérdésekre a tanú akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja.²⁶ Ezek a kérdések is feltehetőek e személyi körnek is, és a tanú köteles is azokra válaszolni.

²⁴ Be. 280. § (1) - (2) bekezdése

²⁵ Be. 85. § (1) bekezdés

²⁶ Be. 85. § (2) bekezdés

A Be. 85.§ (3) bekezdése szerint a kihallgatás elején tisztázni kell, hogy nincs-e a tanú vallomástételének akadálya (81-82. §).²⁷ Az ilyen tanúknál ez a 81.§ (1) bekezdés c) pontja szerinti, és a 82.§ (1) bekezdés a) és b) pontjai szerinti akadály tisztázását jelenti.

A figyelmeztetésekor célszerű időt biztosítani a tanú számára, hogy törvényes képviselőjével, hozzátartozójával konzultálhasson e kérdésekben. Ha a tanú ezt követően megtagadja a vallomástételt, és a jogosságához nem fér kétség, akkor nem hallgatható ki, és ehhez a törvényes képviselő, hozzátartozó hozzájárulása nem szükséges. Amennyiben pedig vallomást kíván tenni, úgy csak akkor lehet kihallgatását elkezdeni, ha ehhez a törvényes képviselője vagy az általa megjelölt hozzátartozója a Be.86.§ (2) bekezdése szerint előzetesen hozzájárult. Ugyanis a 14. életévet be nem töltött személyek egyéb állapotuk, életkoruk miatt cselekvőképtelenek, és emiatt képtelenek arra, hogy önállóan megítéljék a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét.

Ha tehát a törvényes képviselő vagy hozzátartozó nem járulnak hozzá, akkor a tanú nem hallgatható ki.

Amennyiben pedig hozzájárulnak, úgy a tanút - a Be. 85.§ (3) bekezdése és 86.§ (1) bekezdése szerint - arra kell figyelmeztetni, hogy „köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazat vallani”, de a „hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell”, ugyanis a Btk. a gyermekkort büntethetőséget kizáró okként szabályozza. Az igazmondás fontosságát azonban határozottan, életkori sajátosságainak megfelelően úgy kell elmagyarázni neki, hogy azt megértse.

A fenti figyelmeztetéseket és az arra adott válaszokat a fentebb részletezettek szerint kell a jegyzőkönyvben rögzíteni, és ezek irányadóak az írásbeli vallomás, a kiküldött vagy megkeresett bíró, illetve a zártcélú távközlő hálózat útján való kihallgatás esetében is.

A Be. 86.§ (3) bekezdése szerint a 14. év alatti tanú kihallgatásánál jelen lehet a törvényes képviselője, támogatója és gondozója.²⁸ Gyakorlati szemmel nézve célszerű, ha törvényes

²⁷ Be. 85.§ (3) bekezdés

képviselője vagy az általa megjelölt hozzátartozó mindig jelen is van, ugyanis amennyiben a tanú vallomást kíván tenni, azt csak az ő hozzájárulásukat követően teheti meg. Azonban ha a tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van, akkor ezt a jogot a gyámhatóság gyakorolja.

A Be. 68.§ (2) bekezdése szerint a kiskorú idézéséről a gondozóját azzal a felhívással kell értesíteni, hogy a megjelenéséről gondoskadjék. Ha a kiskorú a tizennegyedik életévét nem töltötte be, a gondozója útján kell idézni, illetve értesíteni. A kiskorú idézését és értesítését a törvényes képviselőjével is közölni kell.²⁹

A 14. életévét be nem töltött személyt közvetlenül nem lehet idézni, ebben az esetben a gondozójának kell az idézést vagy értesítést kézbesíteni. Amennyiben a gondozó és a törvényes képviselő nem ugyanaz a személy, az idézésről vagy értesítésről a törvényes képviselőt tájékoztatni kell. Mivel kiskorú idézése esetén a gondozó köteles a kiskorú megjelenéséről gondoskodni, az idézéssel szembeni mulasztás jogkövetkezményei (rendbírság, okozott költségek megtérítése) vele szemben alkalmazhatók. [Be. 69. § (5) bek.].³⁰

A Be. előbbieken taglalt rendelkezéseiből az következik, hogy a 14. életévét be nem töltött tanú idézésével egyidejűleg a gondozót és a törvényes képviselőt (illetve a hozzájáruló nyilatkozat megtételére jogosultat) is egyidejűleg idézni kell, ugyanis hozzájárulás hiányában a tanú nem hallgatható ki, így a megtételére jogosult jelenléte a törvény értelmében kötelező.

14. életévüket betöltött személy tanúkénti kihallgatása

A 14. életévét betöltött kiskorú tanúk kihallgatása kapcsán a Be. 68.§ (2) bekezdése tartalmaz speciális szabályt, nevesül, hogy a kiskorút közvetlenül kell idézni, de az idézéséről a gondozóját tájékoztatni kell és fel kell hívni arra, hogy a kiskorú megjelenéséről gondoskadjék.³¹

²⁸ Be. 86.§ (3) bekezdés

²⁹ Be. 68.§ (2) bekezdés

³⁰ Be.69.§ (5) bekezdés

³¹ Be. 68.§ (2) bekezdés

További speciális szabályt tartalmaz a Be. 86.§ (3) bekezdése is. Ezen tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője, támogatója és gondozója jelen lehet. De ez a szabály csak egy lehetőség, azaz ezeket a személyeket csak értesíteni kell, mivel jelenlétük lehetséges, de nem kötelező. Az értesítés elmaradása esetén a kihallgatást meg kell ismételni. De önmagában emiatt a korábbi kihallgatás eredménye nem válik jogellenessé. Ha a tanú és törvényes képviselője vagy gondnoka között érdekellentét van, a jogokat az illetékes gyámhatóság gyakorolja.³²

Még egy speciális esetet találunk a tanúkenti kihallgatásuk kapcsán, mégpedig azt, amikor a Be. csak különösen indokolt esetben teszi lehetővé annak tárgyalásra idézését és kihallgatását, akit a nyomozás során, mint 14. életévét be nem töltött személyt, a nyomozási bíró kihallgatott és a tárgyalás időpontjában a 14. életévét már betölti.

A fentiekből tehát az következik, hogy a 14. életévét betöltött személy tanúkenti idézésének és kihallgatásának nincs akadálya, és az előbb említetteken kívül a felnőtt korúakhoz képest speciális szabályok sem vonatkoznak rájuk.

A hatóságoknak az előbbieken taglalt eljárási szabályok maradéktalan betartásával kell a kiskorú tanúkat kihallgatni, ellenkező esetben a kiskorúak vallomása a Be.78.§ (4) bekezdése alapján nem értékelhető bizonyítékként. Ez pedig a legtöbbször az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését, illetve a vádlott felmentését eredményezi.³³

³² *Bodor Tibor / Csák Zsolt / Máziné Szepesi Erzsébet / Somogyi Gábor / Szokolai Gábor / Varga Zoltán: Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez 86.§-hoz fűzött*

³³ *Makai Lajos: A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban. Rendészeti Szemle, 2008. 7-8.sz.*

III. fejezet

Kiskorúak tanúkenti kihallgatásának taktikái³⁴

A tanúvallomás az egyik legfontosabb bizonyítási eszköz a büntetőeljárás folyamán. A magyar adatok azt mutatják, hogy ez a leggyakoribb bizonyíték, és rendszerint mással nem pótolható és nem nélkülözhető. Emiatt nagy jelentőséggel bír, hogy a tanúvallomás során elhangzottak megfelelnek-e a valóságnak, hiszen a bíróság az eljárás során a tényállást egyebek mellett erre is alapítja, és messze elkerülendő, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása hamis tanúvallomáson alapuljon. Jó, ha tudjuk, hogy hamis adatok azonban nem csak akkor keletkeznek, ha a tanú rosszhiszemű, és szándékosan meg akarja téveszteni a hatóságot, hanem akkor is, ha együttműködik a hatósággal. Ugyanis az esemény észlelése, annak emlékezetben való tárolása és annak visszaidézése körében is adódhatnak torzulások, főként kiskorúak esetében.

Amint azt láttuk a Be. -ből az következik, hogy lehetőleg kerülni kell a gyermekek kihallgatását, elsősorban kíméletük miatt. Gyakran előfordul azonban, hogy a gyermekkorú tanúk vallomása az egyetlen közvetlen bizonyíték a terhelt bűnösségének bizonyítására, vallomásuk nélkül a közvetett bizonyítékok nem alkotnak olyan zárt láncot, amely a bűnösség megállapításához elegendő.³⁵ Így ezekben az esetekben nem mellőzhető a kiskorúak meghallgatása. Ilyenkor azonban figyelembe kell venni az I. fejezetben taglalt fejlődési szakaszokat és az azokban jelentkező sajátosságokat. Elek Balázs is kiemeli, hogy „a gyermekek fejlődésének minimális ismerete szükséges ahhoz, hogy a gyermekektől megfelelő információhoz lehessen jutni. Nem lehet a 14 év alatti életkort homogén csoportként kezelni, hiszen más és más a kapott információ pontossága egy kora gyermekkorban, kisiskoláskorban, iskoláskorban és serdülőkorban lévő gyermekeknél. Aki tisztában van a különböző fejlődési szakaszokkal, jobban megítélheti, hogy egy bizonyos korú gyermek megértette-e a kérdéseket, és hogy sikeresen tudja-e közölni gondolatait, érzéseit.”³⁶

³⁴ E fejezet *Kulcsár Gabriella - Pásztor Attila: A gyermek-tanúvallomások információtartalmának torzulási lehetőségei. Rendészeti Szemle. 2007. 5. sz. 82-98. alapján* készült

³⁵ *Makai: i.m.. 107.*

³⁶ *Elek Balázs: Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle. 2011. 3. sz. 93-111.*

Máig nyitott kérdés, hogy mennyire megbízható a kiskorúak vallomása, illetve, hogy melyik az a legkisebb életkor, amikortól kellően megalapozott, hitelt érdemlő vallomás várható tőlük. Maga a 14. életévét be nem töltött személy tanúkenti kihallgatásának törvényi lehetőségéről szóló 68/2008. BK vélemény sem határozza meg a tanúkenti kihallgatáshoz szükséges legkisebb életkort. Jóllehet azért is nincs meghatározva egységesen egy ilyen minimum életkor, mert lehetetlen pontosan megítélni. Elképzelhető ugyanis, hogy valamelyik gyermek fejlettebb intellektuálisan a másíknál, ekként hiba lenne általánosítani. Azonban mindig szem előtt kell tartanunk, amire az I. fejezetben utaltam, hogy a fejlődési szakaszok egy kiegyensúlyozottan, egészségesen fejlődő gyermeknél egymás után rendben követik egymást, és az alapvető jellegzetességeik egyformák. Az lehet, hogy bizonyos kérdésre (például: „Milyen színű kabátot viselt a bácsi, aki odalépett hozzátok?”) az egyik négy éves pontosabban emlékszik kortársainál, de az ok-okozati összefüggéseket életkoránál fogva ő sem látja, így például oka fogott a következő kérdés: „Mit gondolsz, mi lehetett az elkövető szándéka?” Azt azonban biztosan kijelenthetjük, hogy a kiskorú tanúkenti kihallgatásának feltétele egyrészt bizonyos intellektuális szint, másrészt a spontán megfigyelő- és emlékezőképesség, harmadrészt pedig a megfelelő szókincs és kifejezőképesség megléte.³⁷

Fontos, hogy egy kiskorú tanút kihallgató személy tudatában legyen a fejlődési szakaszokon túl a kihallgatás főbb buktatóival is, így ezeket felismerve eredményesebben tudja azokat kiküszöbölni.

A felnőttek és a gyermekek kihallgatása abban különbözik leginkább, hogy amíg két felnőtt beszélget, akkor az adó elmondja közlendőjét a vevőnek, a tanúnak, aki ezt hallja és megérti, azaz képes annak dekódolására. A gyermekek is hallják, amit mondanak nekik, de a dekódolást gyakran nem képesek egyedül elvégezni. Ha nem segítünk nekik ilyenkor magyarázatokkal, akkor könnyen félresiklik a megszerzett információ valódi tartalma.³⁸ Ezért tekintsük át először a kihallgatás menetének főbb szakaszait immár technikai, taktikai szempontból, majd azt, hogy melyek az információk torzulásának lehetőségei.

³⁷ Medve Judit: Rendőri kommunikáció a gyermekkorúakkal. Belügyi Szemle. 2014. 12. sz. 27-59.

³⁸ Medve: i.m. 33.

A kihallgatást végzők legelső feladata, hogy kellően felkészüljenek az adott ügyből, minél többet megtudjanak annak részleteiről és a kihallgatandó személyről, ugyanis alapjaiban ebben áll a kihallgatás eredményessége.³⁹

A második fázis a tanúval való kapcsolatfelvétel. Ebben a szakaszban a kihallgatást végzőnek el kell érnie, hogy a tanú megnyíljon, hajlandóvá váljon arra, hogy elmondjon minden releváns információt. Ez egyáltalán nem könnyű feladat, főként, ha kiskorút kell kihallgatni. A kihallgatás ugyanis stresszhelyzet a gyermek számára, ami abból adódik, hogy nem tudja mi fog vele történni. Ezért a kérdezőnek türelmesnek, empátikusnak kell lennie, hogy a lehető legjobban feloldja ezt a szorongást és a gátlásokat. Ez ugyanis a kulcs ahhoz, hogy képes és kész legyen a kiskorú tanú arra, hogy az általa észlelt, megtapasztalt tényekről pontosan és kimerítően beszámoljon. Ahelyett, hogy a kérdező azonnal kérdésekkel bombázná, először hasznos, ha bemutatkozik, elmondja a gyerekeknek, hogy mi fog történni, mennyi ideig fog tartani, ha elfáradt és szükségesnek érzi nyugodtan jelezheti, és akkor tartanak majd szünetet, és fontos, hogy elmagyarázza, hogy miért van szükség a kihallgatására.⁴⁰ Elfogadhatatlan az a vélemény, amely amiatt veti el a tájékoztatást, mert a gyermek úgysem értené meg. Álláspontom szerint egy olyan intellektuális képességekkel rendelkező gyermek, akiről a bíróság vagy a nyomozó hatóság úgy ítéli meg, hogy tanúvallomást tud tenni, tájékoztatható mindenről, csak meg kell találni a módját. Kerülendőek a jogi terminuszok, de határozottan érzékeltetni kell vele, hogy „ez ami most következik, nem játék”.⁴¹

A harmadik fázis pedig magának a kihallgatásnak a fázisa. Ekkor „a kihallgatást végző személy a vezető pozícióba, míg a tanú a vezetett helyzetébe kerül. A kérdés tulajdonképpen egyfajta hatalom, illetve annak megnyilvánulási formája a kihallgatást végző kezében.”⁴²

Még itt említést kell tennünk a gyermekkorúak törvényes figyelmeztetéséről, a Be.85.§ (3) bekezdése szerint ugyanis a kihallgatás elején tisztázni kell, hogy nincs-e a tanú vallomástételének akadálya (81-82. §). Azonban nem egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a gyermekkorú tanút

³⁹ *Törő Blanka*: A kérdés jelentősége a tanúvallomás során. Debreceni Jogi Műhely
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2010/a_kerdezes_jelentosege_a_tanuvallomas_soran/ (2017.03.31.)

⁴⁰ *Törő Blanka*: i.m. 1-2.

⁴¹ *Medve*: i.m. 33.

⁴² *Törő Blanka*: i.m. 1-2.

megillető relatív mentességi jogra hogyan kell figyelmeztetni a különböző életkorú gyermekeket. A Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.1614/2004. számú döntésében eljárási hibaként rögzítette a bíróság, hogy a kilenc - és tizenegy éves sértettek kihallgatásakor a jegyzőkönyvben nem rögzítették sem a kioktatás megtörténtének módját, sem pedig a sértettek vallomástétel megtagadásával kapcsolatos válaszát, így nem lehetett utólag megítélni, hogy a gyermekek a kioktatást és annak valódi tartalmát megértették-e. Továbbra is kérdés tehát, hogy hogyan kell elhangoznia a figyelmeztetésnek ahhoz, hogy az elfogadható legyen, és az ne merüljön ki a törvény szövegének mechanikus idézésében. Befolyásolás annak elmagyarázása, hogy ha elmondja, mi történt, akkor az apukája börtönbe kerülhet, vagy ez megengedhető például a nyomozási bíró részéről?⁴³

A hamis tanúzásra történő figyelmeztetés kapcsán a Be. 86. § (1) bekezdésének második fordulata akként rendelkezik, hogy a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell. Ezzel a szabályozással a jogalkotó figyelembe vette a gyermekek és a felnőttek közti egyik alapvető különbséget, mégpedig, hogy a gyermekek agyában mást jelent a hazugság, mint a felnőttekében. Egy hároméves gyermek is képes hazudni. Akár azért, hogy magát vagy családtagját megvédje, akár azért, hogy megfeleljen a kérdező elvárásának. Egy iskoláskorú vagy serdülő más miatt is hazudhat, ugyanis ők már összetettebb kognitív képességgel rendelkeznek. Továbbá a figyelmeztetés mellőzésének oka az is, hogy annak tartalmát a gyermek meg sem értene, sőt esetleg fenyegetésként élné meg. Ehelyett azt írja elő a törvény, hogy az igazmondásra kell felhívni a figyelmét. Fontos, hogy saját értelmi színvonalán el kell neki magyarázni, hogy mi a hazugság és az igazság közti különbség, és hogy miért fontos az, hogy csak az igazat mondja.⁴⁴

Amint ezek a figyelmeztetések, illetve az ezekre elhangzottak rögzítésre kerültek, és a tanú vallomást kíván tenni, és ehhez a törvényes képviselője vagy megjelölt hozzátartozója is hozzájárult, utána kerülhet sor magára a kihallgatásra.

Alapvető szabály, hogy hagyni kell, hogy a kiskorú először saját szavaival szabadon idézze fel, hogy mire emlékszik az eset kapcsán (szabad felidézés). Ezt nagyban segíti az ún. „értő hallgatás”, ami

⁴³ Elek: i.m. 102-103.

⁴⁴ Medve: i.m. 32-33.

azt jelenti, hogy a kérdező időről időre összefoglalja a kiskorú által elmondottakat, és ösztönzi a folytatásra. Például: „Értem, tehát ez meg az történt. Ezt részletesebben is el tudnád mesélni?”⁴⁵ Fontos, hogy a kérdező ne minősítse a gyermekhez közelálló elkövetőt, mert a gyerek lehet, hogy érzelmileg kötődik hozzá, és bezárkózhat reakciója láttán. Ne is szörnyülködjön azon, amit hall, de közömbös se maradjon, inkább végig az empátia vezérelje.⁴⁶ Szinte biztos, hogy egy kihallgatási szituációban a gyermekek ekkor nem fogak rögtön megnyílni, és sokat mesélni, ezért a kérdezőnek végül kérdésekkel kell a releváns információkat megszereznie tőlük. Fontos, hogy a kérdező higgadt és türelmes maradjon, és ne kezdjen bele rögtön az irányított, befolyásoló kérdésekbe, mert így a vallomásból nyerhető információ torzulhat, hanem nyitott kérdéseket igyekezzen feltenni, melyeket az információ beszerzése érdekében ismételni is lehet.⁴⁷ Elengedhetetlen, hogy a kérdező mindig a gyermek életkorának megfelelő szavakat - sőt ha lehet - a gyermek szavait használja.⁴⁸ Fontos az is, hogy a kérdező fektesse le a játékszabályokat, és tegye világossá a gyermek előtt, hogy egyáltalán nem baj, ha nem válaszol olyan kérdésekre, amire nem tudja a választ, vagy nem emlékszik. Ha ezt nem adja a gyerek tudtára, akkor az még a furcsa és megválaszolhatatlan kérdésekre is válaszolni fog. Egyes tanulmányokból kiderült, hogy gyermekek választ adtak olyan igazán furcsa kérdésekre is, mint például a vörös szélesebb-e, mint a sárga.⁴⁹ Ezzel támadhatóvá, kikezdehetővé válnak a gyermekek vallomásai, így valamely fél célja lehet az ilyen kérdések használata. A nyitott kérdések azért is hasznosak, mert a szabad felidőzéshez képest az így nyert információk pontossága 6-8 éves kortól fokozatosan közelít a felnőttek válaszához pontosságához.⁵⁰ Miután a kérdező az összes nyitott kérdést feltette, utána következhetnek a kihallgatás végén az eldöntendő kérdések. A kutatók azt tapasztalták, hogy amikor egy gyermek nyitott kérdést kap, mint például a „mi történt?”, akkor pontosabban és részletesebben számoltak be az esetről, mint amikor specifikusan megfogalmazott kérdésre (például: „Hol ütött meg apa?”) kellett válaszolniuk. A pontatlanság aránya 9% volt az előbbi, míg 49% az utóbbi esetben.⁵¹

⁴⁵ Medve: i.m.37.

⁴⁶ Bányai-Dredán Dóra: Gyermekkorú áldozat meghallgatásának pszichológiai szempontjai c. előadása, amely a Bírónők Egyesülete és az Eötvös Károly Intézet 2009.XII.11-ei konferenciáján hangzott el..

⁴⁷ Elek: i.m. 93-96

⁴⁸ Bányai-Dredán Dóra: i.m.

⁴⁹ Elek: i.m. 96.

⁵⁰ Bányai-Dredán Dóra: i.m.

⁵¹ Elek: i.m. 98.

A kihallgatás végén érdemes egy levezető szakaszt is beiktatni, amikor kötetlen, más témáról való beszélgetéssel, rajzolással levezeti a kérdező a gyermek feszültségét, de sokszor még ekkor is lehet új információkat nyerni.⁵²

Most pedig tekintsük át, hogy hol lehetnek azok a kritikus pontok, ahol a tanúvallomásból származó információ félre csúszhat, torzulhat. Jó ezekkel is tisztába lenni, így hátha könnyebben sikerül a gyakorlatban a hibalehetőségek kivédése.

„ A vallomás létrejöttének három fázisa van:

1. az esemény átélése, észlelése
2. a megfigyelt esemény emlékezetben való tárolása, és
3. annak reprodukálása, visszaidézése.”⁵³

Az első és második szakasz főként a tanú életkorától, képességeitől és az esemény körülményeitől függ, míg a harmadik szakasz az a kritikus szakasz, ahol a kihallgatást végző személyen is múlik az, hogy mennyire maradnak meg az eredeti, hiteles információk, tények, illetve mennyire befolyásolja a tanút akár tudatosan, akár tudattalanul, illetőleg a tanú maga is torzíthatja vallomását ebben a szakaszban.

1. Az észlelési szakasz

Ezen belül torzulhat úgy az információ, hogy a tanú bizonyos részleteket nem figyel meg. Ez történhet egyrészt a túlzott mértékű stressz miatt, ami az esemény kapcsán érte, és történhet amiatt is, hogy a kiskorúnak nem volt vagy hiányos volt az előzetes tudása arról, ami történt, ugyanis minél kevesebbet tud a tanú az adott történésről, annál kevesebb részletet tud majd megjegyezni belőle, ugyanis kevésbé tudja azt kötni.

⁵² Bányai-Dredán Dóra: i.m.

⁵³ Kulcsár-Pásztor: i.m. 83.

Torzulhat az információ a rövid távú memóriából a hosszú távú memóriába történő átvitel során is, azaz az új emlék a rövid távú memóriába összeolvadhat régi emlékekkel, és a hosszú távú memóriába már így őrződik meg.

Végül információtorzulás jöhet létre aszerint is, hogy gyengén vagy határozottan rögzül egy megfigyelt esemény a memóriában. Ennek kapcsán az életkornak van jelentősége. „A tanúkihallgatás szempontjából a határ hozzávetőlegesen kétéves kornál van. Ekkora fejlődik ki ugyanis megfelelőképpen az úgynevezett autobiografikus emlékezet, amely lehetővé teszi a gyermekek számára, hogy saját életükkel kapcsolatos egész történeteket megőrizzenek.”⁵⁴ De az emlékek felidezéséhez ebben a korban még mindenképpen felnőtt segítségre van szükségük.

Az emlék erőssége függ még attól is, hogy a kiskorú az eseménynek csak megfigyelője vagy részese is volt. Nyilvánvaló, hogy ha vele történt, akkor sokkal több részletet tud megjegyezni. Meghatározó e körben az esemény ismétlődése is. Az olyan élmény, amit csak egyszer élt át a gyermek kevésbé rögzül feltehetőleg, mint az, amelyet ismételten élt át. De egyúttal fennáll a veszélye annak, hogy egy idő után már nem tud visszaemlékezni egy adott eseményre, hanem a sok hasonló esemény összeolvadásából keletkezik a tudatában egy forgatókönyv arról, hogy ez vagy az hogyan szokott történni. És egy konkrét kérdésnél kihagy olyan részletet, ami ebbe a forgatókönyvbe nem illeszkedik, jóllehet az adott szituációban éppen pont szerepelt. Ilyenkor a kérdezőnek arra kell törekednie, hogy ezt a forgatókönyvet kiiktassa.⁵⁵

2. Az emlékezetben való tárolása szakasza

Az információ pontos felidézése ebből az aspektusból két dologtól függ, egyrészt attól az időtartamtól, ami az esemény megtörténte és a felidezés között eltelt, másrészt az esemény után átélt eseményektől. Evidenciának tűnik, hogy minél gyorsabban történik az esemény után a gyermek kihallgatása, annál pontosabban emlékszik, minél több részletre. Azonban más kutatások pedig azt igazolták, hogy ez az összefüggés megdőlni látszik akkor, ha súlyos stresszt okozó esemény átéléséről van szó. Ekkor a felidezés minősége romlik közvetlenül a történés után, ugyanis a kihallgatás, mint újabb stressz forrás csak fokozza az amúgy is meglévő traumát.

⁵⁴ Kulcsár-Pásztor: i.m.85.

⁵⁵ Kulcsár-Pásztor: i.m.86.

Ha utólag a gyermekkel beszélgetnek a történekről vagy többször elmondadják vele mi történt, akkor az emlék valószínűleg jobban bevésődik, azonban a beszélgetés, elemzés által torzulhatnak is az információk, ugyanis a gyermek egy idő után nem tudja elkülöníteni, hogy mi az ami tényleg megtörtént és mi az amiről csak beszélgettek.⁵⁶

3. A felidézés szakasza

E körben azt kell vizsgálni, hogy vajon minden információt elmond - e a gyermek, amire emlékszik, és vajon úgy adja - e elő, ahogyan azok a valóságban történtek. Ezeket számtalan tényező befolyásolja.

Így a külső körülmények közül a terhelt jelenléte. Kulcsár Gabriella és Pásztor Attila többször hivatkozott tanulmányukban ismeretnek egy kísérletet, amiben gyerekek végignézték egy megrendezett rablást, majd egy részüket úgy hallgatták ki, hogy jelen volt a rabló is. Ebben a csoportban ötször kevesebb gyerek számolt be a látottakról, mint abban, ahol az elkövető nem volt jelen. Tehát a terhelt jelenléte jelentősen befolyásolja a gyermekek vallomástételét.

Befolyásoló külső körülmény a kihallgatási technika. A nem megfelelő kihallgatás többféleképpen torzíthatja az átadott információt. Ezek közül az egyik legveszélyesebb a kihallgató személy előítélete, azaz amikor a kérdező meg van győződve arról, hogy például szexuális bántalmazás áldozata a gyermek és a kihallgatás során ezen feltevésének megerősítésére, alátámasztására keres bizonyítékokat.

További hiba, ha a kérdező a kihallgatás során ismételten ugyanazt a (nem nyitott) kérdést teszi fel többször. Ez azt szuggerálja a kiskorúban, hogy azért kérdezik tőle ugyanazt többször is, mert rosszul válaszolt, ezért ennek megfelelően megváltoztatja válaszát, hogy „jó” választ produkáljon.

⁵⁶ Kulcsár-Pásztor : i.m.86.

Szintén felmerül a gyakorlatban, hogy a kihallgatást végző személy azt mondja a kiskorúak, hogy a társai már elmondták, hogy bántalmazták őket. Ennek hatására a tanú is feltehetően önkéntelenül elmozdul abba az irányba, hogy vallomása a társaiéhoz legyen hasonló.

Fontos lehet a kérdező neme is. A kislányok férfit, a kislányok nőt fogadnak el könnyebben, a nemek azonossága segíti az eredményes kommunikációt.⁵⁷

Releváns az átélt esemény jellege, súlya (vagyon bűncselekmény vagy szexuális abúzus sértettje), mennyire érintett benne a kiskorú (szemtanúja vagy részese volt e a cselekménynek), milyen fokon traumatizálta őt a történet, illetve hogy egyszer vagy többször volt kitéve hasonló „élménynek”. Minél többször ismétlődik egy esemény, annál erősebben megmarad az emlék.

A helyes kérdezési mód megválasztása is fontos, ugyanis „több vizsgálat igazolta, hogy ha a kérdezők empátián, de nem szuggesztívan kérdeztek iskoláskor alatti gyerekeket olyan eseményekről, amelyek az életükben különös fontosságúak voltak, azt tapasztalták, hogy az emlékek felidézése töredékes és hiányos volt ugyan, viszont nem tartalmazott hamis elemeket és a gyerekek nem kezdtek konfabulálni.”⁵⁸

Törő Blanka már idézett tanulmányában a következő kérdéstípusokat alakította ki:

1. Eldöntendő kérdések

Ezen belül is több típus van, melyek közös jellemzője, hogy a tanú ezen kérdésekre röviden, csak a tények említésével kell hogy válaszoljon. Ezek a kérdések zárt rendszerűek, ugyanis a válaszok korlátozottak.

a) Igen-nem kérdések

Itt vagy igennel vagy nemmel válaszolhat a tanú. pl.: Van testvére?

b) Alternatív (választó) kérdések

⁵⁷ Medve: i.m. 35.

⁵⁸ Medve : i.m.90.

A kérdéssel egyidejűleg a tanú alternatívákat is kap, tulajdonképpen ezekből kell választania. pl.: Kék vagy piros szoknyát viselt a sértett?

c) Adatokra vonatkozó kérdések

Erre is egzakt választ vár a kérdező, hiszen adatra kérdez rá. pl.: Hány éves az apja?

2. Nyitott kérdések

Ezen kérdésekre a tanú már szabadabban, összefüggő mondatokban válaszolhat, ugyanis ezek nem tartalmaznak előre meghatározott lehetőségeket, korlátokat. Ezek a kihallgatás során a leglényegesebb kérdéstípusok, mert ezekre adott szabatos válaszokból tudhat meg a legtöbb információt a kérdező. Ha kellőképpen megnyerte magának a kérdező a tanút, akkor a tanú a vallomás során észrevétlenül is közölhet új tényeket, körülményeket, mivel nincs felkészülési ideje, így átgondolni sem tudja mondandóját.

Ezen belül megkülönböztetjük:

a. Leírásra vonatkozó kérdések

E kérdések kapcsán a tanú kifejtheti érzéseit, észlelését, leírhat részletesen egy személyt vagy jelenséget, történést.

pl. Milyen a viszonya az édesapjával?

b. Okra irányuló kérdések

i. tanúnak bizonyos viselkedésének, érzéseinek magyarázatát kell elmondania.

pl. Miért nem jó a kapcsolata a testvérével?

c. Szándékra irányuló kérdések

i. tanú viselkedésének céljára, szándékára kérdez rá.

pl. Mi volt ezzel a tettevel a célja?

d. Következtetésre irányuló kérdések

i. tanúnak az ügygel kapcsolatos következtetéseit akarja megtudni ezzel a kérdező.

pl. Mi a véleménye, miért tette ezt a vádlott?

e. Érdeklődést kifejező kérdések

Amikor a kihallgatást végző személy nem elégszik meg a tanú adott válaszával, hanem pontosítást vár. pl. Milyen volt a kapcsolata Tamással. Jó. Mit ért ezalatt?

3. Irányító kérdések

Ezek a kérdéstípusok élesen elkülönülnek az első kettőtől, ugyanis míg ott a kérdező tulajdonképpen mintegy „hallgatóként” jelenik meg, addig itt már nem engedi, hogy a tanú szabadon válaszoljon, esetleg tereljen, elhallgasson, ehelyett ezekkel a kérdésekkel megpróbálja kifürkészni az elhallgatott részleteket, megpróbál rákérdezni a valótlannak tűnő állításokra.

Ezen belül vannak:

1. Terelő kérdés

Ezek segítségével a kérdező személy vissza tudja terelni az elkalandozó tanút az ügy releváns részleteihez.

pl. Térjünk csak vissza ahhoz a részhez, amikor megérkezett a vádlott. Mi történt ezután?

2. Tesztkérdés

Ezen kérdések segítségével a kihallgatást végző „teszteli”, ellenőrzi a tanú képességeit, esetleg akár a szavahihetőségét is.

pl. - Milyen közel állt a vádlotthoz?

- kb. 20 méterre.

- De onnan hogyan láthatta azt amit az előbb mondott, hogy a vádlott bal karján „I love Judit” felírat van tetoválva?

3. Retorikai kérdés

Olyan típusú kérdés ez, ami tulajdonképpen egy olyan kijelentés, felkiáltás, költői kérdés, ami arra sarkallja a tanút, hogy átgondolja valamelyik állítását, hogy biztos úgy volt - e, ahogyan az előbb mondta.

pl. És akkor valóban azt gondolta, hogy jobb, ha elmegy a helyszínről?

4. Ellenőrző kérdés

i. tanú szavahihetőségének ellenőrzésére alkalmasak.

pl. Akkor jól értem, hogy nem is volt Önnél pénz, amikor belépett a boltba?

5. Fogós kérdés

Szintén a tanú szavahihetőségét hivatott ellenőrizni. A fogós kérdések kapcsán valami lényegtelennek tűnő, bagatell dologra kérdez rá a kihallgatást végző, amelynek kapcsán a tanúk biztonságban érzik magukat, és sokszor elmondanak szinte akaratlanul olyat is, amit amúgy nem tennének.

Külön csoportot képeznek az ún. szuggesztív kérdések, amelyek magukban hordozzák a választ. A Be. 180.§ (1) bekezdése és a 181.§(1) bekezdése a nyomozás szabályai között rendelkezik a tanú kihallgatásakor fel nem tehető kérdésekről. A Be. 293.§ (2) bekezdése, visszautalva a 290.§ (3) bekezdésére a bírósági tárgyaláson tiltott kérdéseket rögzíti. Így amennyiben a kérdés a tanú befolyásolására alkalmas, illetőleg a választ magában foglalja, az nem az ügyre tartozik, arra illetéktelen személy tette fel, a tárgyalás tekintélyét sérti, vagy az ismételten ugyanarra a tényre irányul, a tanács elnöke a kérdésre a feleletet megtiltja.⁵⁹ Meggyőződésem, hogy befolyásoló kérdésre adott válasz csak helytelen lehet, ugyanis még ha érdemben helytálló is, akkor is lehetnek olyan részletek, árnyalatok, ami emiatt eltűnik a vallomásból, és így az erre alapított tényállást tévesen befolyásolhatja.

A Be. kétféle módon rendelkezik a bizonyítékok jogellenességéről. Egyrészt a Be.78.§(4) bekezdése tartalmaz egy generálklauzulát, mely szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény

⁵⁹ *Elek*: i.m.99.

útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg. Másrészt a jogellenesség kapcsán tartalmaz még a Be. rendelkezéseket egyes bizonyítékokkal kapcsolatosan. Kifejezetten nem rendezi azonban, hogy mi a teendő, ha a kérdező elmulasztja e kötelezettségeit, így azokat a Be.78.§ (4) bekezdésével összhangban lehet értelmezni. Látni kell azonban, hogy a befolyásoló kérdésre adott vallomást nagyon nehéz ez alapján, mint tiltott módon megszerzett bizonyítékot kizárni a bizonyítékok köréből, ugyanis ehhez a pontos kérdést, a pontos választ és azok elhangzásának körülményeit is ismernünk kellene, de ez utólag az esetek többségében szinte biztosan nem rekonstruálható. ⁶⁰

Folytatva a felidézés szakaszának buktatóit kiemelhetjük az adott gyermek adottságait. Ennek egyik oldala az, hogy a gyermek nyelvileg milyen szinten áll. Az iskoláskor alatti gyermekeknél gondot jelenthet, hogy elmondják azt, ami történt velük, hiszen szókincsük még nem olyan gazdag, hiszen e tekintetben is fejletlenek. Ezért alkalmaznak pl. szexuális bántalmazás gyanúja esetén ún. anatómiai babákat, aminek segítségével a gyermek azon megmutathatja, illetve annak segítségével elmondhatja, hogy mi történt vele. Sokan azonban kétségesnek találják az ilyen eszközök használatát és úgy vélik, hogy az így nyert információk félreérthetőek. Ha a gyermek már ki is tudja magát fejezni, akkor is érdemes kétség esetén rákérdezni, hogy egy -egy általa használt szón vagy kifejezésen pontosan mit ért. Ugyanennek a kérdésnek a másik oldala, hogy a gyermek minden kérdésnél pontosan értse, hogy mit kérdeznek tőle, mire kell válaszolnia. Sokszor előfordul ugyanis, hogy azt gondolják, hogy értik a kérdést, aztán kiderül, hogy mégsem, mert esetleg összekevertek két hasonló szót. Illetve a gyermekek meg akarnak felelni a kihallgatónak, ezért az olyan kérdésekre is válaszolnak, amit igazából nem is értenek. ⁶¹

„A kognitív képességek is lényeges tényezőnek számítanak. Ezek közül is a fantáziának és a valóságnak, illetve az információk forrásának elkülönítési képessége a legfontosabb a vallomások szempontjából.”⁶²

⁶⁰ Elek: i.m.99.

⁶¹ Kulcsár-Pásztor:i.m.92.

⁶² Kulcsár-Pásztor:i.m.93.

A fejlődéslélektani részben kifejtettük, de itt is fontos hangsúlyozni, hogy négyéves korig a gyerekek fejében összerosódnak a valóságban megtörtént események a fantáziájukban, képzeletükben létezőkkel, sőt azokkal, amikről csak hallottak, ezt nevezzük „forrás-megfigyelési hibának”. Ez egészen hatéves korig így van, azonban óvodáskor vége felé, kisiskoláskorban a megfigyelési képességük sokat fejlődik, és képessé válnak arra, hogy pontosan beszámoljanak olyan eseményekről, ami mély benyomást tett rájuk. Az iskolások még ügyesebbek ebben az elhatárolásban, de nyilvánvalóan ebbéli teljesítményük alul marad a felnőttekéhez képest, tekintve hogy fejlődésben van ezen képességük is.⁶³

A kiskorúak intelligenciája is befolyással van a felidézésre, ugyanis a magasabb intelligencia szint többnyire jobb minőségű felidézéssel jár.⁶⁴

A gyermek temperamentuma is befolyásoló tényező. Az iskoláskor alatti nyitottabb, barátkozóbb típusú gyerekek általában könnyebben és részletesebben mesélek el történeteket, mint visszahúzódóbb társaik. Az iskola ezen sokat változtat, hiszen ott minden gyerek kerül olyan teljesítményhelyzetbe, amely megköveteli tőlük az ilyesmit.⁶⁵

Végül meg kell említenünk a gyermek befolyásolhatóságát is, mint tényezőt. Moravcsik Emil magyar ideggyógyász már több mint száz évvel ezelőtt kísérleteiben kimutatta, hogy sok gyerek nagyon pontosan képes megfigyelni és visszaadni az átélt eseményeket, de erősen befolyásolhatóak.⁶⁶ Alapvetően kijelenthetjük, hogy a fiatalabb gyerekek befolyásolhatóbbak, mint az idősebbek. A kérdezőnek mindig meg kell állapítania, hogy a kihallgatni kívánt gyermek mennyire befolyásolt. Erre több jeltől is lehet következtetni. Ilyen például, amikor a gyermek nem az amúgy életkoránál fogva rá jellemző szavakkal adja elő a történetet, hanem felnőttes kifejezéseket használ például: utcaneveket használ, ahelyett hogy azt mondaná, hogy a „zöld háznál”, vagy ahelyett, hogy „iskola után”, azt mondja, hogy „13 és 14 óra között”. Gyanúsnak kell lennie, ha a gyermek elmeséléséből, válaszaiból egy szélsőségesen pozitív világkép árad például: ha azt mondja, hogy ő még soha nem sírt vagy soha nem volt szomorú.

⁶³ Elek: i.m.94.

⁶⁴ Kulcsár-Pásztor: i.m.93.

⁶⁵ Kulcsár-Pásztor: i.m.93.

⁶⁶ Elek: i.m.93.

Befolyásolásra utal, ha a gyermek arra a kérdésre például, hogy tudja-e hogy miért van itt rögtön azt válaszolja, hogy „nem apu ölte meg anyut.” Van olyan eset is, amikor a befolyásolás akaratlanul történik, például ha többször elisméltetik a gyerekekkel, hogy mit fog majd mondani a bíró vagy rendőr bácsinak, mire a gyermek odakerül a rendőr bácsi elé, már annyiszor elmesélte a történetet, hogy könnyen lehet, hogy egyes részletek kivesznek belőle, másokat viszont hozzátesz.⁶⁷

Befolyásoltságra utal, ha a kiskorú tanú vallomásában idővel nagy, érdemi változások történnek, ugyanis ilyenkor felmerül annak a lehetősége, hogy felnőttektől tanulta a történetet.⁶⁸

A fentiekből úgy gondolom jól látszik, hogy a gyermekek kihallgatása fejlődő kognitív, érzelmi és testi adottságaiknál fogva eltér és el is kell térjen a felnőtt tanúk kihallgatásától. Sőt egy olyan összetett gondolkodást igényel a kérdező részéről, amely miatt egy kicsit jogásznak, egy kicsit rendőrnek, egy kicsit pszichológusnak és egy kicsit kommunikációs szakembernek is kellene lennie.

Záró gondolatok

Dolgozatom elkészítését követően az alábbi következtetésekre jutottam a kiskorúak tanúkenti kihallgatásának jogi szabályozása, az ezzel kapcsolatos gyakorlat és a külföldi módszerek kapcsán.

Elsősorban észre kellettennem, hogy hiányosak a Be. - ben rögzített, a kiskorúak sértettként, sértett-tanúként történő részvételét, eljárásbeli jogait és kötelezettségeit szabályozó rendelkezések. A Be. minden 18 év alatti tanút kiskorúnak tekint, és ezen belül speciális szabályokat ír elő a 14. életévét be nem töltött tanúk kihallgatásának lehetőségeire, módjára. Azonban álláspontom szerint a 14. életévet betöltött, és 18. életévet meg nem haladott gyermekek tanúkenti kihallgatásának szabályait nem rendezi megnyugtatóan a törvény. Ezt a korcsoportot sem lehet egységesen úgy kezelni, mintha felnőttek lennének, és annyival letudni az ő kihallgatásuk specialitását, hogy közvetlenül kell őket idézni, melyről a gondozót tájékoztatni kell, és egyben fel

⁶⁷ Kulcsár-Pásztor:i.m.94.

⁶⁸ Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008.75.

kell hívni arra, hogy a kiskorú megjelenéséről gondoskodják, valamint, hogy kihallgatásuk alkalmával jelen lehet a törvényes képviselőjük, illetve gondozójuk, esetleg az őket képviselő ügyvéd. Üdvös lenne a kiskorúak tanúkénti kihallgatása kapcsán konkrétan szabályozni az egyes figyelmeztetéseket, abból a szempontból, hogy azok a gyermekek életkorának megfelelőek, számukra valóban érthetőek legyenek, be kellene építeni a szabályozásba a gyermekek jogainak érvényesülése érdekében eljáró személyek jelenlétét, a kihallgatást végző személyek (nyomozó, ügyész, bíró) speciális képzettségét elő kellene írni, illetve kötelezővé kellene tenni részükre a gyermekközpontú továbbképzéseken való részvételt. Mindezt azért, hogy a gyermekek jogai még teljesebben érvényesüljenek a hazai büntetőeljárás során is.

Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportja szerint a következő szabályok módosítása lenne szükséges:⁶⁹

- a 14. életévet be nem töltött tanút csak a nyomozási bíró hallgassa ki, azaz ezt az ügyész kötelezően indítványozza. Mivel ilyen esetben a bíróság előtti kihallgatás már nem lehetséges, így csökkenne a kihallgatások száma, és a tanú feltehetően nem traumatizálna annyiszor;
- a kihallgatáson legyen jelen pszichológus, gyermekpszichológus, aki felügyeli és esetleg segíti a gyermek életkorához, fejlettségi szintjéhez igazodó kérdések feltevését;
- készüljön videofelvétel a kihallgatásokról, amely a bírósági eljárás során is teljes értékű, hitelt érdemlő bizonyíték legyen. Ezzel is csökkenthető lenne a kihallgatások száma, sőt a kihallgatás nonverbális elemei és a kérdésfeltevés módja is ellenőrizhető, követhető lenne. A testbeszéd megfigyelése ugyanis számos plusz információ beszerzését teszi lehetővé;
- a szaktanácsadót a bíróság tanúként meghallgatná, így kiváltva a kiskorú ismételt kihallgatását.

A szakirodalom feldolgozása során végig az az érzés munkált bennem, hogy vannak eljárási szabályaink, és több felkészült szakember foglalkozik jobbitó szándékkal azzal, hogy a kiskorúak

⁶⁹ Dr. Frech Ágnes: Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége- kérdések és új irányok http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/gyermek_igsz/letoltheto_dok/mcs_tevekenysege_2.pdf (2017.04.11.)

kihallgatása ne egy gépies mechanizmus legyen, hanem sokkal inkább a gyermekek érdekeit szem előtt tartó szükséges mozzanata a büntetőeljárásnak. Olyan, melynek során a gyermekek a hatóság, bíróság részéről a segítőszándékot és jogaik tiszteletben tartását érzik, és nem csak a számukra oly idegen, rideg, ijesztő hivatali közeget. Majd a dolgozat végére arra jutottam, hogy a stratégia, az irány süvegeleendő, de a gyakorlatba való átültetés még várat magára.

Ez valószínűleg annak is köszönhető, hogy a fejlesztendő terület rendkívül összetett, ugyanis a kihallgatást végző szakembereknek (nyomozó, nyomozási bíró, bíró, ügyész) rendelkezniük kell(ene) nemcsak jogi, de pszichológiai, pedagógiai és kommunikációs ismeretekkel is, és alkalmazniuk kell a gyermek korának megfelelő kihallgatási technikákat is. Ehhez pedig szükséges lenne olyan képzésben részesíteni ezeket a kollégákat, amely felkészíti őket a gyermekekkel való differenciált bánásmódra. Jelenleg sajnos nincs hatályban olyan szabályozás, olyan kritériumrendszer, ami megmondaná, hogy ezen szakembereknek, milyen plusz szakképzettséggel kellene rendelkezniük. A büntető bírák tekintetében is egyetlen követelmény van, hogy a fiataikorú terheltek ügyeit csak az OBH Elnöke által kijelölt bíró tárgyalhatja, de a kijelölés nincs speciális szakmai képzettséghez kötve. Nagy úrt pótolna a gyermekekkel kapcsolatba kerülő bírák kijelölésével kapcsolatos jogszabályi háttér átgondolása és újraszabályozása, és annak kidolgozása, hogy bizonyos előképzettségtől, kompetenciáktól tegyék függővé a kijelölést (pl. gyakorlat orientált szakjogász kurzus, több modulos továbbképzés).

Külföldi jó gyakorlatként lehet megemlíteni többek között a francia modellt, ahol a nemzeti rendőrség családvédelmi, gyermekvédelmi csoportjába tartozó összes rendőrtisztnek 3 év alatt összesen 29 nap képzésen kell részt vennie, amely különböző modulokból áll, melyek éppen a fent részletezett képességek elsajátítását szolgálják. Ezt a rendszert itthon is alkalmazni kellene úgy a rendőrök, mint az ügyészek, bírák esetén

is.⁷⁰

⁷⁰ Dr. Bozzay Ágnes, Dr. Christián László, Dr. Czipóth Lukács, Dr. Ferenczi Aniella, Dr. Hudák Péter, Nagyné dr. Palócz Gabriella, Dr. Omár Kornél, Reményiné Csekeő Borbála, Dr. Szekeres Diána, Dr. Takács Éva, Dr. Triznay Gabriella, Dr. Veisz Gábor, Dr. Vojnovics Ibolya: A másodlagos áldozattá válás elkerülésének képzési anyaga. Szerkesztette: Igazságügyi Hivatal.154-162.

Végül hadd említsem meg, hogy szintén külföldi jó gyakorlatként átvehető vagy önállóan kidolgozható lenne egy kihallgatási protokoll. Ilyen például a Kanadában kidolgozott és számos ország által átvett NICHD protokoll. „A NICHD Protokollban rögzített modellinterjú 11, egymást követő lépésből áll, a szabályok lefektetésére vonatkozó bevezetéstől és a bizalomépítéstől, majd spontán beszélgetéstől kezdve mutatja be a témára egyre jobban közelítő kérdésekre vonatkozó átmeneti szakaszt követően a nyílt végű kérdések feltevése után - egy esetleges szünetet követően - a konkrétumokra való rákérdezés folyamatát, majd a többletinformációk beszerzése érdekében a fókuszált kérdések feltételét, végül a meghallgatás lezárásaként egy semleges téma alkalmazását.”⁷¹ Ennek segítségével - a tanulmányok szerint - csökkenthető a kiskorút kihallgató személyek szuggesztív magatartása, sőt még a vallomás színvonala is növelhető a pontosságának, valamint a kapott részletek mennyiségének köszönhetően. ⁷²

Őszintén remélem, hogy a közel jövőben ebben a témában is pozitív irányú elmozdulást tapasztalhatunk majd.

⁷¹ dr. Rainer Lilla : A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai 1-26.

<http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf> (2017.04.11.)

⁷² Dr. Bozzay Ágnes, Dr. Christián László, Dr. Czipóth Lukács, Dr. Ferenczi Aniella, Dr. Hudák Péter, Nagyné dr. Palócz Gabriella, Dr. Omár Kornél, Reményiné Csekeő Borbála, Dr. Szekeres Diána, Dr. Takács Éva, Dr. Triznay Gabriella, Dr. Veisz Gábor, Dr. Vojnovics Ibolya: i.m.159.

Irodalomjegyzék

- 1.) Bogár-Maritán-Vaskuti: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. Budapest, KJK-Kerszöv, 2005. 18.
- 2.) Kerecsi Klára: A védtelen gyermek. Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet Tudományos Kiadványa. 173.
- 3.) Szőkéné Halász Éva: Pszichológiai és pedagógiai ismeretek. 2010. 10.
http://humantizsk.hu/modularis_jegyzetek/6_1_szokene.pdf (2017.04.04.)
- 4.) http://www.csaladinet.hu/hirek/gyerekneveles/gyerekek_fejlolese/19326/gyermek_eink_fejlolese (2017.03.26.)
- 5.) Telegdy Enikő: Fejlődéslektan. Kézdivásárhely, 2010.12- 24.
www.bodpetertk.ro/konyvtar/konyvtar20092010/SEM2/TAV1/Fejlodeslektan.d oc
(2017.04.11.)
- 6.) <http://ofi.hu/tudastar/jovo-eloszobaja/biologiai-kognitiv> (2017.03.30.)
- 7.) Antalfai Márta: A konfirmandus (koraserdülő) korosztály személyiségfejlődésének jellemzői.
http://www.antalfaimarta.hu/konferencia/konfirmandus%20_korosztaly_2012.pdf
(2017.03.30.)
- 8.) <http://www.eduline.hu/segedanyagtalalatok/letolt/2305> (2017.04.11.)
- 9.) Estefánné Varga Magdolna - Hatvani Andrea -Taskó Tünde: A tanári tevékenység pszichológiai alapjai. Eger, Líceum Kiadó, 2015. 188-203.
- 10.) http://www.nyf.hu/others/docs/pszicho/fltan_09.ppt (2017.03.30.)

- 11.) Herke Csongor: Lehet-e a tanú gyermekkorú vagy fiatalkorú? In: Gál István László (szerk.):
Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécs, PTE ÁJK, 2011.
281-292.
- 12.) Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban. Budapest, Complex Kiadó Kft., 2009.

56.
- 13.) Bodor Tibor / Csák Zsolt / Máziné Szepesi Erzsébet / Somogyi Gábor / Szokolai Gábor /
Varga Zoltán: Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX.
törvényhez. 86.§-hoz fűzött magyarázat
- 14.) Kulcsár Gabriella - Pásztor Attila: A gyermek-tanúvallomások információtartalmának
torzulási lehetőségei. Rendészeti Szemle. 2007. 5. sz. 82-
98.
- 15.) Makai Lajos: A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban. Rendészeti Szemle,
2008. 7-8.sz. 107-117.
- 16.) Elek Balázs: Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a
büntetőeljárásban. Belügyi Szemle. 2011. 3. sz. 93-111.
- 17.) Medve Judit: Rendőri kommunikáció a gyermekkorúakkal. Belügyi Szemle.

2014. 12. sz. 27-59.
- 18.) Törő Blanka: A kérdés jelentősége a tanúvallomás során. Debreceni Jogi Műhely
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2010/a_kerdezes_jelentosege_a_tanuvallomas_soran/ (2017.03.31.)
- 19.) Bányai-Dredán Dóra: Gyermekkorú áldozat meghallgatásának pszichológiai szempontjai c.
előadása, amely a Bírónők Egyesülete és az Eötvös Károly Intézet 2009.XII.11-ei
konferenciáján hangzott el.

- 20.) Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Debrecen, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., 2008.75.
- 21.) Dr. Frech Ágnes: Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége- kérdések és új irányok.
http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/gyermek_igsz/letoltheto_dok/mcs_tevékenysegeg_2.pdf (2017.04.11.)
- 22.) Dr. Bozzay Ágnes, Dr. Christián László, Dr. Czipóth Lukács, Dr. Ferenczi Aniella, Dr. Hudák Péter, Nagyné dr. Palócz Gabriella, Dr. Omár Kornél, Reményiné Csekeő Borbála, Dr. Szekeres Diána, Dr. Takács Éva, Dr. Triznay Gabriella, Dr. Veisz Gábor, Dr. Vojnovics Ibolya: A másodlagos áldozattá válás elkerülésének képzési anyaga. Szerkesztette: Igazságügyi Hivatal.154-162.
- 23.) dr. Rainer Lilla : A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai 1-26.
<http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf> (2017.04.11.)
- 24.) Komp Bálint János: A gyermekek védelme a büntető igazságszolgáltatásban - különös tekintettel a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai eredményeire. Doktori Műhelytanulmányok,2015.
<http://dfkonline.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%20215/komp.pdf> (2017.04.11.)
- 25.) Dr. Szentmiklóssy-Szabó Boglárka: Gondolatok a gyermekkorú tanú kihallgatásának befolyásolhatóságáról. Debreceni Jogi Műhely
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2011/gondolatok_a_gyermekkor_u_tanu_kihallgatasanak_befolyasolhatosagarol/(2017.04.11.)
- 26.) Bárdi Anett: A fiatalkorú tanú büntetőeljárásbeli szerepe - avagy mit érzékel ebből a közvélemény

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2010/a_fiatalkoru_tanu_bunteto_eljarasbeli_szerepe_avagy_mit_erzekel_ebbol_a_kozvelemenyt/2017.04.11.

27.) Dr. Sinku Pál: A család és a gyermek büntetőjogi védelme. Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2000. 205-223.

Jogszabályjegyzék

- 1.) A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény
- 2.) A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.)
- 3.) 68.§ (2) bekezdése, 69. § (5) bekezdése, 78.§ (4) bekezdése, 81.§, 82.§, 85. § (1)-(2)-(3), 86. § (1)-(2)-(3) bekezdései, 180.§ (1) bekezdése, 181.§ (1) bekezdése, 207. § (4) bekezdése, 280. § (1)- (2) bekezdései, 290.§ (3) bekezdése, 293.§ (2) bekezdése.
- 4.) Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.1614/2004. számú döntése
- 5.) BH 1992.451
- 6.) 68/2008. BK vélemény